

Szerząca się romofobia i faszizm

Osiemnaście lat po zaadoptowaniu demokracji i gospodarki wolnorynkowej prawa społeczne i ekonomiczne są nadal naruszane, a nierówność społeczna i dyskryminacja są wszechobecne. Powstanie demokratycznego prawa i instytucji przyniosło zwiększenie świadomości w kwestii praw człowieka, co zaowocowało powołaniem do życia odpowiednich środków prawnych i innymi osiągnięciami. Jednakże dyskryminacja mniejszości etnicznych nadal jest głęboko zakorzeniona, a dyskryminacja mniejszości seksualnych staje się coraz bardziej jawna.

ATTAC HUNGARY
Matyas Benyik

Węgry ratyfikowały większość głównych międzynarodowych instrumentów zwalczających dyskryminację, są również członkiem Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Poprzednie niesolidne i rozproszone prawo antydyskryminacyjne zostało ostatnio zreformowane, by iść w parze z zapisami antydyskryminacyjnymi Europejskiej Konwencji.

W 1997 roku rząd przegłosował pierwsze prawo przewidujące społeczną integrację Romów. Pod koniec 2003 roku publiczne debaty o dyskryminacji spowodowały wprowadzenie prawa antydyskryminacyjnego. Ustawa o równym traktowaniu (ETA), która weszła w życie 27 stycznia 2004 roku, reguluje wszystkie pięć elementów zawartych w dyrektywach Europejskiej Konwencji. Pierwszego lutego 2005 na podstawie ustawy o równym traktowaniu, powstał Urząd ds. Równego Traktowania, zajmujący się zwalczaniem wszelkiego rodzaju dyskryminacji. Jak dotąd, urząd ten rozpatrzył kilkaset spraw. Jednakże wiele z zawaolowanych rodzajów łamania praw człowieka nadal ma miejsce, co powoduje, że ETA nie jest w pełni wdrożona.

Węgry przeszły przemianę w stronę kapitalizmu i demokracji w sposób bardziej „udany” niż większość ich sąsiadów, ale większość obywateli i tak na tym nie skorzystała. Dla większości Węgrów gospodarka rynkowa oznaczała bezrobocie, przymusową emeryturę oraz utratę bezpiecznego życia. Około 1,5 miliona ludzi zostało bezrobotnymi, a brak zatrudnienia jest pierwszą przyczyną biedy. Szacuje się, że około 60% obywateli straciło na przemianie. Najbardziej dotknięte grupy to niewykwalifikowani robotnicy, mieszkańcy małych miasteczek i wiosek, rodziny z dziećmi i Romowie. Mniejszości, będące grupami najbardziej dotkniętymi przez przemiany gospodarcze, a w szczególności Romowie, stały się koźłami ofiarnymi, gdyż standard życia większości Węgrów się obniżył.

Dyskryminacja Romów

Romowie (Cyganie) stanowią około 7% społeczeństwa (około 700000 osób). Pomimo wysiłków prawnych i programów integracyjnych, dyskryminacja w edukacji, pracy, służbie zdrowia i warunkach mieszkaniowych oraz w dostępie do dóbr i usług stanowi nadal poważny problem. Komitet ONZ

ds. Praw Dziecka wyraził zaniepokojenie trwającymi postawami dyskryminacyjnymi i ksenofobicznymi. Dzieci romskie są stygmatyzowane, wykluczane i żyją w biedzie. Ta dyskryminacja jest najbardziej wyraźna w warunkach mieszkaniowych, możliwościach zatrudnienia, dostępie do opieki zdrowotnej, adopcji i edukacji. Komitet wyraził zaniepokojenie arbitralną segregacją dzieci romskich w instytucjach lub klasach specjalnych. Dostęp do przedszkoli jest ograniczony w regionach z przeważającą populacją Romów i wysokim odsetkiem biedy. Romowie stanowią zdecydowaną większość w grupie osób żyjących w biedzie. Setki tysięcy Romów żyje w społecznych gettach bez stałego dochodu. Tysiące z nich nie ma dostępu do wody i elektryczności; są także niedożywieni, a nawet głodujący. Drastyczna sytuacja Romów jest konsekwencją wszechobecnej dyskryminacji rasowej oraz transformacji ekonomicznej.

Zdrowie Romów

Długość życia Romów jest o około 10 lat krótsza od średniej krajowej. Czynniki wpływające na słabą jakość zdrowia kobiet romskich to:

- bezpośrednia dyskryminacja i jakość opieki na oddziałach położniczych, gdzie dochodzi do zaniedbań, wyłudzeń, obelg werbalnych oraz segregacji
- ekstremalna bieda romskich kobiet uniemożliwiająca opłacanie opieki medycznej, szczególnie od momentu wprowadzenia na Węgrzech opłaty za „wizytę medyczną”.

W przeszłości miały również miejsce tak oburzające praktyki, jak przymusowa sterylizacja kobiet romskich. Węgierskie prawo nie we wszystkich przypadkach wymaga poinformowanej zgody na sterylizację.

Edukacja Romów

Węgierskie postkomunistyczne konstytucyjne prawo dawały władzom lokalnym dużą autonomię, na przykład w dziedzinie szkolnictwa. Okazało się to przeszkodą dla starzeń rządu by wprowadzić ogólnokrajową politykę desegregacji szkół oraz by polepszyć sytuację edukacyjną Romów, a w szczególności kobiet romskich. Romskie kobiety nieproporcjonalnie rzadziej uczęszczają do szkół, nie tylko w porównaniu do ogółu społeczeństwa, ale też do romskich mężczyzn.

Romskie dziewczęta i chłopcy narażeni są w szkole na obelgi i przemoc fizyczną ze strony swych

rówieśników. Nauczyciele rzadko karzą tego typu zachowania, nawet jeżeli romscy rodzice je zgłaszają. Wypadkowa biedy, traktowania z góry i wczesnego rodzicielstwa ma negatywny wpływ na liczbę lat spędzonych w szkole przez romskie dzieci.

Marginalizację pogłębia powszechnie stosowana praktyka umieszczania dzieci romskich w szkołach specjalnych dla umysłowo opóźnionych, która następuje na podstawie wątpliwej oceny komisji ds. sprawności umysłowej. Co więcej, umieszczanie dzieci w odrębnych klasach, czyli segregacja o podłożu etnicznym w szkołach, nasiliła się w ostatnich latach.

Zatrudnienie

Całkowity odsetek zatrudnionych na Węgrzech jest niski (56% w 2007), a bezrobocie wciąż rośnie (ponad 8% w styczniu 2008).¹ Odsetek bezrobotnych pośród Romów jest znacznie wyższy. Biuro ds. Mniejszości Narodowych i Etnicznych twierdzi, że waha się ono od 90% do 100% w pewnych regionach. Romskie kobiety o wiele rzadziej pracują w porównaniu do romskich mężczyzn i całej populacji.

Postęp

W ciągu ostatnich kilku lat sprawy o łamanie praw człowieka były coraz bardziej naświetlane publicznie. Co więcej, wprowadzenie ETA wymaga, aby dowodów w sprawach o dyskryminację dostarczała strona oskarżona (poprzednie prawo dopuszczało taką sytuację wyłącznie w odniesieniu do dyskryminacji na rynku pracy). Pomimo iż na podstawie ETA można wnieść sprawę dotyczącą każdego rodzaju dyskryminacji, prawo przewiduje ograniczające kryteria dla ich zgłaszania. Ochrona zapewniana przez ETA jest wzmocniana przez Kodeks Cywilny i wiele innych praw (np. ochrona konsumenta, prawo o ochronie pracownika itp.) i statutów regulujących działanie instytucji (np. Komisja Parlamentarna ds. Praw Człowieka).

W kwietniu 2006 premier Ferenc Gyurcsany i jego socjalistyczno-liberalna koalicja wygrali wybory i powrócili do władzy. Pomimo iż ten rząd jest znacznie lepszy od swoich poprzedników w promowaniu dialogu i konsultacji społecznych w sprawach dyskryminacji, decyzja, by zlikwidować obecną poli-

¹ Hungarian Central Statistical Office (2008). *Employment and unemployment November 2007-January 2008*, First Release Serial:39, Budapest.

tykę wobec Romów na rzecz szeroko pojętego działania na rzecz „grup z problemami” może zahamować postęp w sprawie Romów. Z całą pewnością należy podjąć odpowiednie kroki, by zapewnić tej mniejszości pełne i efektywne uczestnictwo w polityce. Jednym ze sposobów do osiągnięcia celu byłoby włączenie Romów do administracyjnych i wybieralnych organów, a także ich reprezentacja w administracji państwowej.

Kobiety i przemoc domowa

Według raportu wydanego w 2007 roku przez Amnesty International,² 28% z 1000 przebadanych kobiet przyznaje, iż były bite, a ponad 7% zostało zmuszonych do uprawiania seksu z partnerem.³ Osoby znane ofiarom popełniły dwie trzecie przestępstw o charakterze seksualnym. Tylko nieznaczna część sprawców jest sądzona za te przestępstwa. Według raportu prawa w kwestii gwałtu muszą być natychmiast zreformowane. Kodeks karny definiuje gwałt i inne przestępstwa o charakterze przemocy seksualnej jako „przestępstwa przeciwko małżeństwu, rodzinie, młodzieży i moralności seksualnej”. Ignoruje tym samym ofiarę i sprzyja nieuwjmianiu sprawy. Równie niepokojący jest fakt, iż kodeks przewiduje w definicji gwałtu obowiązkową obecność przemocy lub groźby fizycznej krzywdy, tym samym zobowiązując ofiarę do udowodnienia, że fizycznie opierała się napastnikowi lub że napastnik groził ofierze śmiercią lub krzywdą fizyczną. Zgwałconym dziewczynom i kobietom trudno jest zatem walczyć o sprawiedliwość z powodu rozpowszechnionych uprzedzeń i obawy o stygmatyzację oraz o to, że nie będzie wiary dla ich zeznań.

Wiele ze spraw zostaje odwołanych zanim jeszcze trafią na wokandę. Policji nie udaje się identyfikować napastników, a ofiara lub świadek mogą zdecydować się na wycofanie swoich zeznań lub nie wnieść ostatecznie oskarżenia. Tego typu sytuacje dotyczą przede wszystkim kobiet romskich. Ponad dwie piąte z nich było ofiarami przemocy domowej, ale tylko jedna na pięć zgłasza to na policję. Policja podejmuje skuteczne działania tylko w jednym na siedem przypadków. Przemoc wobec kobiet romskich jest powszechna, zarówno wewnątrz, jak i poza społecznością Romów.

Romskie kobiety rzadko zwracają się do instytucji zwalczających dyskryminację, takich jak ETA, gdyż rzadko posiadają swoje reprezentantki we władzach organizacji romskiej mniejszości, a także nie posiadają żadnych reprezentantek w organizacjach zajmujących się sprawami kobiet w ogóle. Pomimo iż niektóre Romki z sukcesem rozpoczęły działalność publiczną, w większości są one zatrudniane wewnątrz romskiej społeczności.

Mała liczba zgłaszanych przypadków jest spowodowana niewystarczającą świadomością oraz słabym przygotowaniem policji do zmagania się z tego typu przypadkami, a także brakiem oficjalnego

wsparcia i pomocy kierowanej do ofiar. Regulacje prawne dotyczące gwałtu i innych przestępstw na tle seksualnym są niewystarczające, a uprzedzenia społeczne wobec kobiet zgłaszających tego typu przestępstwa bardzo wysokie. W przypadku gwałtów i innych przestępstw o charakterze seksualnym, które trafiają na wokandę, liczba skazanych jest jedną z najwyższych w Europie – ponad 50%.

Zatrudnienie kobiet

Badanie z 2006 roku⁴ wykazuje, że stopa zatrudnienia wśród kobiet pozostaje niezmienna, natomiast wzrasta bezrobocie. Pomimo prawnych regulacji, by zwalczać dyskryminację na każdym polu, kobiety otrzymują niższe wynagrodzenia za swoją pracę i mają bardziej ograniczone perspektywy rozwoju kariery niż mężczyźni w momencie wkroczenia lub powrotu na rynek pracy.

Od 1993 roku stopa zatrudnienia wśród kobiet romskich nie przekroczyła 15%.⁵ Najnowsze dane pokazują, że wskaźnik ten maleje w konsekwencji niekorzystnych zmian w prawie emerytalnym oraz niskiego uczestnictwa tych kobiet w zatrudnieniu publicznym.

Handel ludźmi

Węgry są krajem głównie tranzytowym dla handlu ludźmi, jak również, w mniejszym stopniu, krajem docelowym kobiet przywożonych z krajów sąsiadujących. Kobiety są przewożone przez Węgry w celu seksualnego wykorzystywania w Austrii, Słowenii, Niemczech, Hiszpanii, Holandii, Włoszech, Francji i Ameryce Północnej.

Mimo iż rząd w pełni spełnia minimalne standardy eliminowania handlu ludźmi i wykazuje się ciągłym zaangażowaniem w zwalczanie tego problemu, Węgry zostały określone jako kraj tranzytowy Tier 1 oraz, w mniejszym stopniu, jako źródło i ostateczny cel handlu ludźmi w publikacji *Trafficking in Persons Report 2007*. Od tamtej pory rząd przedstawił nowe sposoby zwalczania tego procederu, a policja wykazuje zwiększone wysiłki w celu identyfikowania ofiar i dbania o nie.⁶

Rosnący faszyzm i antysemityzm

Od wprowadzenia rządów demokratycznych ksenofobia stopniowo rosła. Węgry stały się obecnie najbardziej ksenofobicznym narodem wschodniej Europy, bardziej nawet niż społeczeństwa na Bałkanach.⁷ Wraz z tryumfem liberalnej myśli, węgiersko-nacjonalistyczne i neonazistowskie stowarzyszenia (np. Krew i Honor) powstają jak grzyby po deszczu. Mimo iż bliskie nazizmowi partie nie cieszą się szerokim poparciem, to rosnąca liczba organizacji para-

militarnych stanowi zagrożenie dla Żydów, Romów i gejów. Jest to przerażający widok – maszerujący neonaziści na ulicach Budapesztu, wymachujący flagami inspirowanymi symbolami nazistowskimi. Jobbik, ekstremalnie prawicowa, antysemicka i homofobiczna partia, obecnie otrzymuje poparcie liczone w dziesiątych częściach procenta. Niedawno stworzyli paramilitarną grupę zwaną Magyar Garda (Węgierska Straż) składającą się z kilkuset młodych ekstremistów.

Reagując na presję ze strony organizacji pozarządowych oraz Żydów i Romów, premier Gyurcsany zwrócił się oficjalnie do prokuratorów, by przyglądali się pilnie działaniom grup ekstremistycznych. „Powstanie Węgierskiej Straży zagraża dzielonym przez nas najbardziej istotnym wartościom: szacunkowi dla ludzkiej godności, prawu do życia bez strachu i szacunku dla innych kultur, odmiennego pochodzenia etnicznego i poglądów” – stwierdził Gyurcsany.

Nadmierne użycie siły i maltretowanie

Pomiędzy 17 a 20 września 2006 roku doszło do starć pomiędzy policją i osobami uczestniczącymi w proteście po tym, jak premier Gyurcsany przyznał, że kłamał podczas kampanii wyborczej. Pasywność policji w tym przypadku otworzyła drogę dla serii podpałów i grabieży siedziby węgierskiej telewizji. W czasie protestów podpalano samochody i rzucano kamieniami w policję.

Przemoc eskalowała ponownie 23 października. Ultranacjonalisci i ekstremistyczne grupy starły się z policją podczas upamiętnienia powstania z 1956 roku. Policja użyła wtedy nadmiernej siły, wliczając gumowe kule, działka wodne i gaz łzawiący. Zatrzymani protestujący byli bici, a niektórym odmówiono bezpośredniego dostępu do obrońcy.

Prawa człowieka zostały złamane, co było szeroko krytykowane przez partie opozycyjne i społeczeństwo.⁸ Ponadto, odnotowuje się incydenty, w których policja użyła nadmiernej siły wobec Romów oraz pojawiły się oskarżenia, że rząd był zamieszany w redagowanie treści emitowanych w państwowych mediach informacji na ten temat oraz że zapadły wtedy niesprawiedliwie decyzje personalne. We wrześniu 2007 roku wandalę wymalowali antysemickie napisy na ruchomej wystawie upamiętniającej Holokaust na przedmieściach Budapesztu. ■

² Amnesty International (2007). *Hungary Cries Unheard: The Failure to Protect Women from Rape and Sexual Violence in the Home*, AI Index: EUR 27/002/2007, Londyn: AI.

³ Tóth, O. (1999). *Erőszak a családban* [Domestic Violence], TÁRKI Social Research Centre, in Amnesty International, 2007, op. cit.

⁴ Koncz, K. (2006). *A felzárkózás elmaradása: a magyar nők munkaerő-piaci helyzetét* [Out of step: Hungarian female employment], in Statisztikai Szemle [Statistical Review], Lipied 2006, s. 651-674.

⁵ *Ibid.*

⁶ U.S. State Department *Trafficking in Persons Report*, Czerwiec 2007.

⁷ Wallace, C. (1999). *Xenophobia in Post-Communist Europe*. Studies in Public Policy: 323. Glasgow: University of Strathclyde, Centre for the Study of Public Policy. In: Hagan, M. (2003). *Human Rights Melodrama*, s. 2-3.

⁸ International Helsinki Federation Report 2007, *Human Rights in the OSCE Region*, Hungary, s. 82-85.